

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2022. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2022.12.1>

УДК 351.83/.84:005.8:005.35

А. П. Рачинський,

*д. держ. упр., професор, професор кафедри регіональної політики,
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9888-6978>

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ ПРОЄКТАМИ

A. Rachynskyi,

*Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Professor of the Department of Regional Policy, Educational and Scientific Institute
of Public Administration and Public Service of the Taras Shevchenko National
University of Kyiv*

SOCIAL RESPONSIBILITY AS A KEY ELEMENT OF SOCIAL PROJECT MANAGEMENT

У статті досліджено зміст та особливості соціальної відповідальності як ключового елементу управління соціальними проєктами. Обґрунтовується актуальність запровадження в практиці публічного управління методології управління проєктами та проєктного підходу як нової культури управлінської діяльності та ефективного інструментарію належного врядування в умовах кризи, нестабільності та невизначеності, засобу вирішення виробничих,

наукових і соціальних проблем. Важливими для розуміння проблематики реалізації соціальної політики в Україні визначено дослідження взаємозалежності соціальної відповідальності влади та бізнесу, принципів соціальної держави. Акцентовано увагу на необхідності використання досвіду країн-членів ЄС в інституційному забезпеченні соціальної сфери, що може бути використано у створенні наукового підґрунтя для розроблення та реалізації дієвої соціальної політики в Україні з урахуванням чинників глобального порядку та національних особливостей соціально-економічного розвитку.

Встановлено, що діяльність соціальної держави має проявлятися у визначенні соціальнозначимих цілей та завдань, більшість з яких реалізується інститутом соціальної відповідальності держави та громадянина. При цьому органи державної влади та держава в цілому, безумовно, реалізують вагомий обсяг соціальної відповідальності.

Поняття «соціальна відповідальність» проаналізовано як філософську та державно-управлінську категорію, а також з юридичної точки зору. Визначено, що соціальна відповідальність держави повинна базуватися на визначенні та конкретизації обов'язків держави та її інститутів щодо прийняття та виконання законів, нормативних та правових документів, які спрямовані та забезпечують збереження, ефективне використання людських та природних ресурсів, додержання та реалізацію у повному обсязі державних соціальних гарантій та державних соціальних стандартів; створення умов та можливостей формування та накопичення людського та соціального капіталів тощо.

Встановлено, що соціальна відповідальність підприємництва є сукупністю добровільних формальних і неформальних прав і обов'язків суб'єктів підприємницького сектору національної економіки перед персоналом та суспільством щодо дотримання законодавства у сферах соціальної політики, зайнятості, умов та оплати праці, екології, оподаткування; забезпечення збереження та розвитку людського капіталу; ефективності виконання соціальних і суспільних функцій соціальної відповідальності

соціальними проєктами публічного управління належного врядування соціальної політики.

Акцентовано увагу на міжнародному стандарті із соціальної відповідальності ISO 26000, що належить до нової групи стандартів ISO як керівництво для впровадження принципів і сутності соціальної відповідальності в політику всіх типів організацій.

The article examines the content and features of social responsibility as a key element of social project management. The relevance of introducing the project management methodology and project approach in the practice of public administration as a new culture of managerial activity and an effective toolkit of proper governance in conditions of crisis, instability and uncertainty, as a means of solving industrial, scientific and social problems is substantiated. The study of the interdependence of the social responsibility of government and business, the principles of the welfare state is defined as important for understanding the issues of social policy implementation in Ukraine. Attention is focused on the need to use the experience of EU member states in the institutional provision of the social sphere, which can be used in order to create a scientific basis for the development and implementation of an effective social policy in Ukraine, considering factors of the global order and national features of socio-economic development.

It was established that the activity of the welfare state should be manifested in the definition of socially significant goals and tasks, most of which are implemented by the institute of social responsibility of the state and the citizen. At the same time, state authorities and the state as a whole implement a significant amount of social responsibility.

The concept of “social responsibility” is analyzed as a philosophical and public-management category, as well as from a legal point of view. It was defined that the social responsibility of the state should be based on the definition and specification of the duties of the state and its institutions regarding the adoption and implementation of laws, regulations and legal documents, which are aimed at and ensure the preservation, effective use of human and natural resources, observance

and full implementation of state social guarantees and state social standards; creation of conditions and opportunities for the formation and accumulation of human and social capital, etc.

It was established that the social responsibility of entrepreneurship is a set of voluntary formal and informal rights and obligations of the subjects of the entrepreneurial sector of the national economy to personnel and society regarding compliance with legislation in the spheres of social policy, employment, working conditions and remuneration, ecology and taxation; ensuring the preservation and development of human capital; effectiveness of the performance of social and public functions of social responsibility by social projects of public management of proper governance of social policy.

Attention is focused on the international standard for social responsibility ISO 26000, which belongs to a new group of ISO standards as a guide for implementing the principles and essence of social responsibility into the policies of all types of organizations.

Ключові слова: *соціальні цінності, нормативно-правовий механізм, управління проектами, соціальний розвиток, соціальна відповідальність, соціальні проекти, публічне управління, належне врядування, соціальна політика, соціальна держава.*

Keywords: *social values, regulatory and legal mechanism, project management, social development, social responsibility, social projects, public administration, good governance, social policy, welfare state.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Важливою передумовою виникнення соціальної держави є демократичний політичний режим, що створює можливості для здійснення ефективного управління соціальними процесами та забезпечення зростання добробуту громадян і справедливого перерозподілу суспільних благ. Суттєвий вплив і реалізація демократії у соціально-економічному житті під впливом соціально-політичних чинників

змушує посадових осіб та органи державної влади брати на себе відповідальність за соціальний захист населення та створювати гідні умови існування для громадянина держави.

Саме елементи соціальної держави втілюються в системі процесуальних компонентів, у пріоритетності всеохоплюючої адресної соціальної політики, у реалізації якої беруть участь державні й недержавні установи та організації. Діяльність соціальної держави проявляється у визначенні соціальнозначимих цілей та завдань, більшість з яких реалізується інститутом *соціальної відповідальності* держави та громадянина. Важливо, коли органи державної влади та держава в цілому беруть на себе вагомий обсяг соціальної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях учених, як правило, зазначається, що для вирішення проблеми ефективної реалізації проєктів соціального розвитку необхідне розроблення технології управління соціальними проєктами, про що зазначає у дослідженнях особливостей формування цілей у проєктах соціального розвитку *Н. Геращенко* [2, с. 47–51]. Водночас аналіз особливостей управління соціальними проєктами, формування цілей та доцільності їх реалізації у дослідженнях *В. Тернопільської, О. Бакуліної* вказує на складність і багатоаспектність проблеми управління соціальними проєктами, що зумовлює множинність підходів до розуміння її суті, природи, структури, а також до методів її вивчення, через що поняття «соціальний проєкт» трактується авторами по-різному [14, с. 310].

Для розуміння змісту та особливостей соціальної відповідальності як ключового елементу управління соціальними проєктами важливими є дослідження соціальної відповідальності в контексті розвитку людського потенціалу *О. Амоші* [1]; особливостей забезпечення соціальної відповідальності державної служби в контексті демократичних перетворень *В. Дементова* [3, с. 196–201]; окремі аспекти формування концепції соціальної відповідальності підприємства *О. Родіонова* [7].

В основу дослідження закладено розуміння специфіки та змісту діяльності соціальної держави. Досліджуючи особливості соціальної

відповідальності органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави *І. Савченко* зазначає, що діяльність соціальної держави «...розкриваються через визначення її цілей та завдань, більшість з яких реалізується інститутом соціальної відповідальності держави та громадянина, коли органи державної влади та держава в цілому беруть на себе більший обсяг відповідальності, ніж покладають на громадян» [9, с. 454–459].

Важливими для розуміння проблематики реалізації соціальної політики в Україні є дослідження взаємозалежності соціальної відповідальності влади та бізнесу, принципів соціальної держави *В. Якубенка* [18, с. 34–35]; *В. Туленкова* [16, с. 17–18]. Досліджуючи сучасні виклики та перспективи соціальної політики країн-членів ЄС *К. Слюсаренко* та *М. Садовенко* зазначають, що реформа соціальної політики є одним з найбільш важливих питань не тільки для окремих держав-членів ЄС, а й для Європейського Союзу загалом, адже «...вартість економічної інтеграції при браку адекватного рівня соціального захисту – це зростання нерівності, відсутності безпеки і маргіналізації серед громадян ЄС» [11, с. 80–90].

Крім того, у контексті сучасних євроінтеграційних процесів України варто звернути увагу на вивчення досвіду країн Східної Європи щодо інституційного забезпечення соціальної політики держави. Зокрема, як зазначає у своїх дослідженнях *Л. Жукова*, «...соціальну політику сучасного світу не можна розглядати у відриві від глобальних змін і глобальних викликів, від яких залежить інституційний статус держави та загальний суспільний прогрес» [5, с. 14–16]. Відповідно, безперечною є необхідність використання досвіду країн Східної Європи в інституційному забезпеченні соціальної сфери, що може бути використано у створенні наукового підґрунтя для розроблення та реалізації дієвої соціальної політики в Україні з урахуванням чинників глобального порядку та національних особливостей соціально-економічного розвитку.

Досліджуючи проблематику особливостей соціальної відповідальності як ключового елементу управління соціальними проєктами, варто розуміти, що саме відповідальне ставлення до виконання соціальних зобов'язань передбачає постійне розширення *політичної участі* держави в регулюванні суспільних

процесів (особливо соціальної сфери), що має на меті забезпечення соціальної орієнтації економічного розвитку та формування соціального ринкового господарства, справедливого перерозподілу суспільних благ, товарів і послуг з метою вирівнювання соціальної нерівності, дотримання принципів соціальної справедливості, згуртованості та консолідації соціуму.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у дослідженні змісту та особливостей соціальної відповідальності як ключового елементу управління соціальними проектами; взаємозалежності принципів соціальної держави; взаємозалежності соціальної відповідальності влади та бізнесу; важливим є вивчення досвіду країн-членів ЄС щодо інституційного забезпечення соціальної політики держави у контексті сучасних євроінтеграційних процесів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління проектами є одним із найперспективніших напрямів управлінської діяльності, яка спрямована на керування, координацію й організаційне забезпечення виконання проектів та передбачає застосування сучасних методів і засобів управління, інноваційних технологій у різних сферах науки й практики. У процесі формування цілей проекту соціального розвитку обґрунтовується його відповідність пріоритетним напрямам розвитку держави, визначається його доцільність та очікуваний вплив на цільові групи й територію реалізації проекту. Після визначення доцільності соціального проекту окреслюється концепція проекту соціального розвитку у вигляді проектної пропозиції для фінансування. Слід зазначити, що однією з вагомих характеристик доцільності проекту є сталість та тривалість його результатів, що, своєю чергою, дає змогу продемонструвати інвестору (донору), куди витрачено ресурси, який вплив вони здійснюють на цільові групи й отримувачів послуг та який ефект отримано у результаті. Дослідження показало, що одним із ефективних механізмів фінансування вітчизняних проектів соціального розвитку є фандрайзингові діяльність [14, с. 311].

Слід зазначити, що проекти соціального розвитку розробляються з метою вирішення соціальних проблем та задоволення потреб суспільства. У

межах соціальної політики такі проєкти реалізують держава, благодійні організації та фонди, міжнародні фінансові організації. Головним експертом у процесі оцінювання проєктів соціального розвитку виступає суспільство. Саме тому, як слушно зазначає *Т. Безверхнюк*, прийнятність варіантів розв'язання соціальних проблем для цільових груп проєкту та населення того регіону, для якого він розробляється, має бути одним з індикаторів якості соціального проєкту [12, с. 32–39].

Достатньо глибоко в окремих наукових дослідженнях обґрунтовується актуальність запровадження в практиці публічного управління методології управління проєктами та проєктного підходу як нової культури управлінської діяльності та ефективного інструментарію належного врядування в умовах кризи, нестабільності та невизначеності, засобу вирішення виробничих, наукових і соціальних проблем. Зокрема, досліджуючи концептуальні засади запровадження проєктного підходу в публічному управлінні сучасної держави *С. Чернов* узагальнює переваги запровадження проєктного підходу в системі органів публічного врядування та окремі фактори інституціоналізації управління проєктами як самостійної галузі менеджменту та публічного управління [17, с. 205–217].

Діяльність соціальної держави має проявлятися у визначенні соціальнозначимих цілей та завдань, більшість з яких реалізується інститутом *соціальної відповідальності* держави та громадянина. При цьому органи державної влади та держава в цілому, безумовно, реалізують вагомий обсяг соціальної відповідальності.

Варто зазначити, що як філософська та державно-управлінська категорія *соціальна відповідальність* відображає ціннісно-правовий аспект суспільних відносин. Це виявляється у прийнятті державою конкретних зобов'язань, спрямованих на забезпечення інтересів громадян, наявності реальної відповідальності державних органів та посадових осіб за невиконання їхніх обов'язків перед суспільством і особистістю. Від держави вимагається закріплення в конституції та гарантування природних прав людини, які

постійно розширюються і вдосконалюються, а від кожної людини – додержання своїх обов'язків перед суспільством і державою [9, с. 454–459].

З юридичної точки зору *соціальна відповідальність* – це дотримання суб'єктами суспільних відносин вимог соціальних норм, а у випадках безвідповідальної поведінки, що не відповідає вимогам норм чи порушує суспільний порядок, вони зобов'язані нести доповнюючий обов'язок особистого чи майнового характеру. Соціальна відповідальність відображає певне співвідношення між особистістю та суспільством інтегрально. Соціальна відповідальність є виразом всієї багатоманітності соціальних відносин та узагальнений вираз усіх форм відповідальності. Соціальна відповідальність – це діалектичний взаємозв'язок між особою та суспільством, що характеризується взаємними правами та обов'язками з виконання приписів соціальних норм та покладенням різноманітних засобів впливу у разі її порушення [6].

В. Бебик зазначає, що соціальна відповідальність – це усвідомлення суб'єктами соціальної держави єдності соціального простору, найвищий прояв гуманізму, свідоме виконання своїх обов'язків перед співгромадянами, суспільством, державою [4]. *Г. Боуен* характеризує соціальну відповідальність як обов'язок проводити ту політику, приймати ті рішення та прямувати тими напрямками діяльності, які є бажаними з точки зору суспільства та з позиції його цінностей [3].

Досліджуючи соціальну відповідальність в контексті розвитку людського потенціалу, *О. Амоша* та *О. Новікова* зазначають, що соціальна відповідальність держави повинна базуватися на визначенні та конкретизації обов'язків держави та її інститутів щодо прийняття та виконання законів, нормативних та правових документів, які спрямовані та забезпечують збереження, ефективне використання людських та природних ресурсів, додержання та реалізацію у повному обсязі державних соціальних гарантій та державних соціальних стандартів; створення умов та можливостей формування та накопичення людського та соціального капіталу тощо [1, с. 122–127]. Соціальна відповідальність держави буде спрацьовувати при наявності та розвитку невідворотних механізмів її застосування, при укріпленні політичної

культури, при розвитку демократичних засад державного управління, при конструктивній опозиції, при становленні партнерських відносин між гілками влади та підвищенні рівня довіри до влади.

Таким чином, слід зазначити, що багато чинників сприяють просуванню соціальної відповідальності: занепокоєння й очікування громадян, споживачів, органів державної влади та інвесторів у контексті глобалізації і широкомасштабних індустріальних змін; соціальна та економічна безпека держави, що є метою будь-якої держави, особливо в умовах демократизації суспільства, державного управління тощо; соціальні критерії щодалі більше впливають на інвестиційні рішення окремих осіб та інституцій (у тому числі міжнародних) як споживачів, так і інвесторів; турбування шкодою довкіллю, заподіяною економічною діяльністю, вичерпністю ресурсів; прозорість діяльності органів публічної влади, що стала можливою завдяки засобам масової інформації та сучасним інформаційним і комунікаційним технологіям [8].

Зокрема, *І. Савченко* доведено, що соціальна відповідальність влади має поліфункціональний зміст, а саме: базується на системоутворюючому принципі соціальної держави, реалізація якого сприяє здійсненню всіх інших принципів сучасного державного управління; позитивному іміджі інститутів держави та її посадових осіб; завдяки цілеспрямованій державній соціальній політиці є засобом вирішення соціальних проблем [8]. У структурі соціальної відповідальності визначаються суб'єкт, об'єкт та інстанція. Будь-який суб'єкт соціальної дії, що усвідомлює її можливі наслідки, автоматично є суб'єктом соціальної відповідальності. Об'єкт уособлює в собі те, за що саме покладається (чи приймається самостійно) відповідальність на суб'єкта соціальної дії. Інстанція означає, перед ким саме настає соціальна відповідальність, і регулює діяльність суб'єктів шляхом їх оцінювання, контролю та заохочення або застосування певних санкцій.

Основою соціальної відповідальності є динамічна система цінностей, властивих індивіду, соціальній спільноті та суспільству загалом, інституціям та органам державної влади, органам місцевого самоврядування, їхнім посадовим

особам. Виникнення соціальної відповідальності пов'язане із суспільними цінностями, що детермінують діяльність та поведінку всіх учасників соціальних дій. Відповідно до цих цінностей, соціальна відповідальність реалізується як волевиявлення людей.

Саме ця позиція в аспекті управління соціальними проєктами у форматі публічної політики має свій прояв при винесенні органами влади соціальної проблеми на урядовий порядок денний.

Таким чином, *процес відбору проблемних питань органами публічної влади передбачає їх соціальну відповідальність за:*

1) вибір нагальних проблем із числа заяв і звернень аналітиків, громадських діячів, соціальних груп, органів місцевого самоврядування;

2) виявлення причинності публічної проблеми та визначення цільових груп і кінцевих користувачів;

3) підготовку процедури ініціації соціальних проєктів, соціального замовлення та/або інших засобів вирішення соціальних проблем;

4) відповідь публічної влади на визнані проблеми.

Соціальна відповідальність інститутів державної влади реалізується у їхній повсякденній діяльності в різних галузях публічного управління, однак у найбільш концентрованому вигляді вона проявляється при здійсненні ними заходів соціальної політики держави. Остання як цілеспрямована діяльність із досягнення соціальних цілей з'являється у державі лише з появою соціальних функцій – у процесі розбудови соціальної держави.

Слід зазначити, що ще у листопаді 2007 року Україна приєдналася до розробки міжнародного стандарту із соціальної відповідальності ISO 26000, що належить до нової групи стандартів ISO як керівництво для впровадження принципів і сутності соціальної відповідальності в політику всіх типів організацій [19].

В сучасних умовах необхідності орієнтування сучасного економічного простору на посилення соціальної спрямованості ринкових реформ зумовлює *суттєві зміни в цільових пріоритетах розвитку вітчизняних підприємств*, які супроводжуються докорінними змінами в системі цінностей їх діяльності,

інституційній структурі та відносинах власності, адже становлення соціально орієнтованої ринкової економіки як економічного базису сталого розвитку суспільства має супроводжуватися забезпеченням гармонізації соціальних, економічних, екологічних та інституційних інтересів економічних агентів у процесі їх співпраці.

Так, *соціальна відповідальність* – це готовність відгукнутися на потреби суспільства, жертвуючи при цьому частиною своїх інтересів, пов'язаних із отриманням короткострокового прибутку. Актуальні сьогодні вкладення в будівництво лікарень і шкіл, висока якість продукції, безпека навколишнього середовища – усе це підпадає під категорію соціальної відповідальності. Мова йде про зміну орієнтирів підприємництва в бік більшої відповідальності перед суспільством за результати своєї діяльності.

Треба зауважити, що у випадку запровадження принципів соціальної відповідальності не тільки суспільство отримує користь, а й відповідна організація (підприємство, установа тощо). Традиційно називають такі переваги, що одержують для себе організації, реалізуючи соціальну політику:

- формується більш привабливий образ організації в суспільстві;
- зростає довіра до організації (підприємства, фірми);
- збільшуються товарообіг, кількість клієнтів і т.д., обумовлені поліпшенням ставлення до організації (підприємства, фірми);
- з'являється можливість одержати більш вигідні замовлення;
- завдяки авторитетові організація може проводити більш активну, ефективну політику в суспільстві, розширюючи свою діяльність, у тому числі ринки збуту;
- з'являється можливість домогтися зниження місцевих податків тощо [7].

Таким чином, *соціальна відповідальність* бізнесу вказує на обов'язок суб'єктів підприємницької діяльності здійснювати свою діяльність не тільки не порушуючи інтересів суспільства і контрагентів, а й беручи участь у вирішенні суспільних проблем. Соціальна відповідальність бізнесу тісно пов'язана з втіленням принципу партнерства в підприємницьких відносинах не тільки по

горизонталі, а й по вертикалі. Принцип партнерства господарюючих суб'єктів як принцип підприємницького права припускає ділове співробітництво даних суб'єктів, їх сприяння один одному у виконанні зобов'язань.

Саме соціально відповідальна організація покликана враховувати соціальні аспекти впливу свого бізнесу на працівників, споживачів і місцеві громади, у межах яких відбувається її діяльність, а також робити певний позитивний внесок у вирішення соціальних проблем суспільства в цілому. Громадськість завжди очікує від бізнесу не тільки високих економічних результатів, а й істотних досягнень з погляду соціальних цілей суспільства. Організація має врівноважувати свої економічні цілі з соціальними інтересами тих, хто утворює середовище.

Соціальна відповідальність – це соціальні відносини й ставлення, що виражають рівень ініціативних зобов'язань підприємства у сфері соціального захисту працівників й суспільства. Соціальна відповідальність підприємства припускає, що його власник має ухвалювати рішення і здійснювати дії, які збільшують рівень добробуту та відповідатимуть інтересам як суспільства, так і підприємства. Водночас кожен власник підприємства:

по-перше, розуміє необхідність й можливість соціальної діяльності по-різному;

по-друге, рівень соціальної відповідальності власників підприємств різний, тому витрати й програми будуть різними;

по-третьє, мотивація і цілі власників підприємств до соціальної діяльності різні: особисті переконання, вимоги суспільства, свідоме інвестування коштів в добрі й гарні стосунки, а також позитивне ставлення суспільства тощо [7].

Мотивація соціальної відповідальності власника і, як наслідок, підприємства є результатом послідовності етапів: потреби – мотиви – соціально відповідальні дії – цілі. Глибинну мотивацію соціальної відповідальності власника підприємства як особи наведено у дослідженні *Н. Ткаченко* у вигляді етапів: потреби власника – мотиви власника – соціально відповідальні дії – цілі власника. Глибинна мотивація власника є основою для мотивації соціальної

відповідальності підприємства в цілому за етапами: потреби підприємства – мотиви підприємства – соціально відповідальні дії – цілі підприємства [15, с. 102–109].

Таблиця 1. Мотивація соціальної відповідальності з позиції власника підприємства [15]

Критерії соціальної відповідальності	Потреби	Мотиви	Цілі
– економічна відповідальність	– матеріальні потреби	– прагнення до стабільного позитивного фінансового стану – прагнення до визнання підприємства, формуванні ділової репутації	– фінансовий стан – визнання підприємства – довіра суспільства
– юридична відповідальність	– потреба в безпеці	– прагнення відчувати стабільність, упевненість, довіру, законність здійснюваної діяльності	– стабільність, упевненість, безпека, розвиток
– етична відповідальність	– потреба в причетності – потреба в пошані	– прагнення відповідати етичним принципам, прийнятим в суспільстві – прагнення до схвалення етичних принципів в суспільстві – прагнення до розширення норм етичної практики в рамках підприємства – прагнення до вдосконалення особистої системи моральних цінностей	– схвалення соціально-етичних принципів підприємства – моральний розвиток – моральне задоволення
– прийнята на себе відповідальність	– духовні потреби	– прагнення до духовного розвитку особи – прагнення до соціального й етичного схвалення особи – прагнення здійснити внесок у розвиток суспільства і вирішення соціальних проблем	– духовне задоволення – соціальне визнання, етичне схвалення

Таким чином, *соціальна відповідальність* підприємництва є сукупністю добровільних формальних і неформальних прав і обов'язків суб'єктів підприємницького сектору національної економіки перед персоналом та суспільством щодо дотримання законодавства у сферах соціальної політики, зайнятості, умов та оплати праці, екології, оподаткування; забезпечення збереження та розвитку людського капіталу; ефективності виконання соціальних і суспільних функцій; здатності задовольняти поточні та створювати передумови для задоволення перспективних потреб.

Саме тому варто відзначити, що соціальна відповідальність підприємців у сучасний період є необхідністю, сутність якої полягає, насамперед, у пошуку компромісу між державою та бізнесом, бізнесом і громадою, адже у більшості економічно розвинених країн підприємницькі структури об'єднують свої зусилля для забезпечення соціального захисту населення, а також для вирішення найбільш актуальних, інколи глобальних проблем, що стоять перед суспільством і не можуть бути вирішені тільки зусиллями держави.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Виникнення соціальної відповідальності пов'язане із суспільними цінностями, що детермінують діяльність та поведінку всіх учасників соціальних дій. Відповідно до цих цінностей, соціальна відповідальність реалізується як волевиявлення людей. Таким чином, соціальна відповідальність – це соціальні відносини й ставлення, що виражають рівень ініціативних зобов'язань підприємства у сфері соціального захисту працівників й суспільства. Водночас саме соціальна відповідальність бізнесу вказує на обов'язок суб'єктів підприємницької діяльності здійснювати свою діяльність не тільки не порушуючи інтересів суспільства і контрагентів, а й беручи участь у вирішенні суспільних проблем.

Важливо відзначити, що основою соціальної відповідальності є динамічна система цінностей, властивих індивіду, соціальній спільноті та суспільству загалом, інституціям та органам державної влади, органам місцевого самоврядування, їх посадовим особам. Соціальна відповідальність інститутів публічного управління реалізується у їхній повсякденній діяльності в різних сферах управління, однак у найбільш концентрованому вигляді вона проявляється при здійсненні ними конкретних заходів соціальної політики держави. Остання як цілеспрямована діяльність із досягнення соціальних цілей з'являється у державі лише з появою соціальних функцій – у процесі розбудови соціальної держави.

Як перспективи подальших досліджень варто відзначити необхідність поглиблення вивчення можливостей використання досвіду країн-членів ЄС в інституційному забезпеченні соціальної сфери, що може бути використано у

створенні наукового підґрунтя для розроблення та реалізації дієвої соціальної політики в Україні з урахуванням чинників глобального порядку та національних особливостей соціально-економічного розвитку.

Література

1. Амоша О., Новікова О. Соціальна відповідальність в контексті розвитку людського потенціалу. *Держава і суспільство*, 2011. С. 122–127.

2. Геращенко Н.О. Особливості формування цілей у проектах соціального розвитку. *Управління проектами та розвиток виробництва*, 2010. № 1(33). С. 47–51.

3. Дементов В.О. Особливості забезпечення соціальної відповідальності державної служби в контексті демократичних перетворень. *Теорія та практика державного управління*, 2013. Вип. 1 (40). С. 196–201.

4. Держава і громадянське суспільство: партнерські комунікації у глобальному світі : навч.-метод. посіб. / Бебик В., Бортніков В., Дегтерьова Л., Кудряченко А. / за заг. ред. В. Бебика. К. : Інститут громадянського суспільства, 2006. 248 с.

5. Жукова Л.М. Досвід країн Східної Європи в інституційному забезпеченні соціальної політики держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 3. С. 14–16.

6. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. К. : Юрінком Інтер. 2006. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/zmist.htm (дата звернення: 10.12.2022).

7. Родіонов О.В. Формування концепції соціальної відповідальності підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*, 2009. № 6–Е.

8. Савченко І.Г. Соціальна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави : дис... канд. наук з держ. упр. за спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління»; Національна академія держ. управління при Президентові України. Харківський регіональний ін-т держ. управління. Х., 2007. 202 с.

9. Савченко І.Г. Категорія соціальної відповідальності в основних філософських парадигмах. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, 2005. № 2. С. 454–459.

10. Сімченко Н.О. Соціально орієнтовані системи управління підприємствами : моногр. К. : ТОВ «ДКС центр», 2010. 340 с.
11. Слюсаренко К.В., Садовенко М.М. Соціальна політика ЄС: сучасні виклики та перспективи. *Економічний аналіз*, 2017. Т. 27. № 1. С. 80–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2017_27%281%29__12 (дата звернення: 14.12.2022).
12. Соціальний проект в державному управлінні: обґрунтування доцільності реалізації. Т.М. Безверхнюк та ін. *Публічне управління: теорія та практика*, 2014. Вип. 1. С. 32–39.
13. Стецик А.Р. Соціальна відповідальність підприємництва: суть поняття. *Науковий вісник НЛТУ України*. Серія: Економіка, планування та управління в галузях. 2011. Вип. 21.17. С. 268–274.
14. Тернопільська В.І., Бакуліна О.С. Управління соціальними проектами: формування цілей та доцільності їх реалізації. *Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика*, 2020. Вип. 39. С. 309–312. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastruct39-51> (дата звернення: 14.12.2022).
15. Ткаченко Н.Е. Мотивація соціальної відповідальності бізнесу. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*, 2008. Вип. 19(1). С. 102–109.
16. Туленков В.М. Соціальна політика в Україні : навч.-метод. розробка. К. : ІПК ДСЗУ, 2010. С. 17–18.
17. Чернов С.В. Концептуальні засади запровадження проектного підходу в публічному управлінні сучасної держави. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*, 2011. № (3(15)). С. 205–217. URL: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-3\(15\)-205-217](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-3(15)-205-217) (дата звернення: 14.12.2022).
18. Якубенко В. Принципи соціальної держави. *Право України*, 2002. № 6. С. 34–35.
19. ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility. URL: <https://www.iso.org/standard/42546.html> (дата звернення: 10.12.2022).

References

1. Amosha, O. and Novikova, O. (2011), “Social Responsibility in the Context of Human Potential Development”, *Derzhava i suspilstvo*, pp. 122–127.
2. Herashchenko, N.O. (2010), “Peculiarities of Goal Formation in Social Development Projects”, *Project management and development of production*, vol. 1(33), pp. 47–51.

3. Dementov, V.O. (2013), “Peculiarities of Ensuring Social Responsibility of Civil Service in the Context of Democratic Transformations”, *Theory and practice of public administration*, vol. 1 (40), pp. 196–201.

4. Bebyk, V., Bortnikov, V., Dehteriova, L. and Kudriachenko, A. (2006), *Derzhava i hromadianske suspilstvo: partnerski komunikatsii u hlobalnomu sviti: navchalno-metodychnyi posibnyk* [State and Civil Society: Partner Communications in the Global World: Educational and Methodological Manual], Institute of Civil Society, Kyiv, Ukraine.

5. Zhukova, L.M. (2018), “The Experience of the Countries of Eastern Europe in the Institutional Provision of Social Policy of the State”, *Investytsiyyi: praktyka ta dosvid*, vol. 3, pp. 14–16.

6. Zaichuk, O.V. and Onishchenko, N.M. (2006), *Teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs: pidruchnyk* [Theory of the State and Law. Academic Course: Textbook], Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine, available at: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/zmist.htm (accessed 10.12.2022).

7. Rodionov, O.V. (2009), “Formation of the Concept of Social Responsibility of the Enterprise”, *Visnik of the Volodymyr Dahl East Ukrainian national university*, vol. 6–E.

8. Savchenko, I.H. (2007), “Social Responsibility of State Authorities in the Conditions of Development of the Welfare State”, Abstract of Candidate of Sciences in Public Administration Dissertation, Specialty 25.00.01 “Theory and History of Public Administration”, Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kharkiv, Ukraine.

9. Savchenko, I.H. (2005), “The category of social responsibility in basic philosophical paradigms”, *Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*, No. 2, pp. 454–459.

10. Simchenko, N.O. (2010), *Sotsialno oriientovani systemy upravlinnia pidpriemstvamy: monohrafiia* [Socially Oriented Enterprise Management Systems: Monograph], DKS Center LLC, Kyiv, Ukraine.

11. Sliusarenko, K.V. and Sadovenko, M.M. (2017), “Social Policy of the EU: Modern Challenges and Prospects”, *Ekonomichnyy analiz*, vol. 27, No. 1, pp. 80–90, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2017_27%281%29_12 (accessed 14.12.2022).

12. Bezverkhniuk, T.M. (2014), “Social Project in State Administration: Justification of Feasibility of Implementation”, *Public management: theory and practice*, vol. 1, pp. 32–39.

13. Stetsyk, A.R. (2011), “Social Responsibility of Entrepreneurship: the Essence of the Concept”, *The Scientific Bulletin of UNFU. Series: Economics, Planning and Management in Industries*, vol. 21.17, pp. 268–274.

14. Ternopil'ska, V.I. and Bakulina, O.S. (2020), “Management of Social Projects: Formation of Goals and Feasibility of Their Implementation”, *Demohrafiia, ekonomika pratsi, sotsialna ekonomika i polityka*, vol. 39, pp. 309–312, available at: <https://doi.org/10.32843/infrastruct39-51> (accessed 14.12.2022).

15. Tkachenko, N.E. (2008), “Motivation of Social Responsibility of Business”, *Economics. Entrepreneurship. Management*, vol. 19(1), pp. 102–109.

16. Tulenkov, V.M. (2010), *Sotsialna polityka v Ukraini: navchalno-metodychna rozrobka* [Social Policy in Ukraine: Educational and Methodological Development], Institute for Personnel Training of the State Employment Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

17. Chernov, S.V. (2011), “Conceptual Foundations of the Implementation of the Project Approach in the Public Administration of the Modern State”, *Expert: Paradigm of Legal Sciences and Public Administration*, vol. (3(15)), pp. 205–217, available at: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-3\(15\)-205-217](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-3(15)-205-217) (accessed 14.12.2022).

18. Yakubenko, V. (2002), “Principles of the Social State”, *Law of Ukraine*, vol. 6, pp. 34–35.

19. ISO standards (2010), “ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility”, available at: <https://www.iso.org/standard/42546.html> (accessed 10.12.2022).

Стаття надійшла до редакції 19.12.2022 р.